

Búcsú Vargyas Lajostól

1914–2007

Vargyas Lajos halálával a modern magyar népzene kutatás második generációjának „utolsó mohikánja” hagyott itt bennünket. Hosszú életet nyert: kilencvennegyedik esztendejében követte halhatatlan példaképeit: Bartókot és Kodályt.

Míg kor- és pályatársai többnyire a zene felől közeledtek a néprajzhoz, Vargyas más utat járt be: ő az etnográfia és a falukutatás irányából jöve vált népzene kutatóvá. Tanulmányaiból, természetesen, a zene sem hiányzott: fiatalon zongorázni tanult, komponált, valamennyi időt eltöltött a Zeneművészeti Főiskola egyházzenei tanszakán is. Lelkes karénekes volt, tagja az Egyetemi Énekkaroknak, a Cecília-kórusnak és a Palestrina-kórusnak, „repertoárja” Bach *b-moll miséjéről* Bartók művéig, a *Cantata profánáig* ívelt. De rendszeres, doktorátussal megkoronázott iskolai tanulmányokat a Tudományegyetem néprajzi szakán folytatott Győrffy István tanítványaként. Jó sorsa itt vezette Kodályhoz, aki akkor tájt népzenei ismereteket tanított az egyetemen. Doktori disszertációjának témáját, Győrffy kívánságára, Kodály adta meg: ez a magyar–szlovák nyelvhatáron fekvő Áj falu teljes zenei életének monografikus feldolgozása volt. A több hónapos helyszíni kutatás nyomán írt disszertáció, szerény zenei anyaggal, 1941-ben nyomtatásban is megjelent; ez volt az *opus primum* – hogy teljes formájában közel hatvan év után, 2000-ben napvilágot látva, egyszersmind *opus ultimuma* legyen életművének. Áj falu kétszeri megjelenése határolta Vargyas tudományos alkotói pályáját.

Ami hivatali pályáját illeti: 1939-től díjtanulmányként dolgozott az egyetem néprajzi intézetében, majd 1941-től 1952-ig könyvtárosként az Egyetemi Könyvtárban. Itt, a számára könnyen hozzáférhető szakkönyvek segítségével látott hozzá élete főtémájának, az összehasonlító balladatudatásnak megalapozásához. Akkor maga sem gondolta, hogy ez a stúdium életének négy évtizedét kitölti majd.

Falusi tapasztalatai a falukutató írók és szociográfusok zenei társává tették. A háború utáni években ez bizonyos aktív politikálást is jelentett a Parasztpárt zászlaja alatt. Munkatársa lett Sárközi Márta (és Illyés Gyula) irodalmi szemléjének, a *Válasznak*. Ebben óvatos ellenvéleményt kockáztatott meg, Bibó István jóindulatú lebeszélése ellenére, Zsdanov, illetve a Szovjetunió Kommunista Pártjának 1948-as zenei határozatáról. E határozat romboló hazai hatását nem tudta ugyan tompítani, önnön káderlapját azonban sikerült vele megterhelni. Akadémiai tag nem is lett, bár megérdemelte volna. Igaz: a „kinnrekedt” zenetudósok között jó társaságba került: Tudományos Akadémiánk Molnár Antal, Bárdos Lajos, Bartha Dénes előtt sem nyitotta meg kapuit.

1952-ben Vargyas hivatalt váltott: a Néprajzi Múzeum zenei osztályának vezetője lett. Innen, Kodály hívására, a Magyar Tudományos Akadémia népzene kutató

csoportjának munkatársaihoz csatlakozott. Kodály halála, majd Rajeczky Benjamin nyugdíjazása után a csoport igazgatói tisztét töltötte be 1974-ig. Ezután nem vállalt már hivatalt: tudományos művei teljessé tételének élt.

Még 1952-ben jelent meg két fontos munkája: *A magyar vers ritmusa* és a *Példatár* Kodály *Magyar népzene*-tanulmányához, mely tankönyvként, „kodályvargyas” becenéven vált ismertté. Következő alapműve a négy évtizedes munkával befejezett *A magyar népballada és Európa*, a nemzetközi összehasonlító népballada-kutatás alapkönyve. 1981-ben megjelentette *A magyarság népzeneje* című könyvét, a témának Bartók és Kodály után harmadik összefoglalását. Ezután látott napvilágot szerkesztésében *A magyar népzene tárának* VIII. kötete, melyet egy évtizeddel korábban befejezett ugyan, de amely, hosszú tetszhalál után, csak egy vállalkozó kedvű új cég, a Balassi Kiadó közreműködésével jutott el a tudomány fórumára. Nyolcvanadik születésnapján meglepte magát a *Kerítésen kívül* című önéletrajzi kötettel, melyben sokan megkapták a magukét azok közül, akik valaha is keresztbe tettek Vargyas pályáján. Ilyenek szép számmal akadtak.

1989-ben és 1993-ban a Kodály-kutatásnak tett Vargyas nagy szolgálatot: kiadott két kötetnyit a Mester hátrahagyott prózai töredékeiből: vázlataiból, öngyónásaiból. Kodály-képünk csonka volna, ha nem ismernénk a nagy muzsikus magányos óráinak e közkinccsé tett töprengéseit.

2000-ben megjelent *Áj falu zenei életének* új kiadása: monumentális kötet, a teljes áji gyűjtéssel. Áj falu népe fényes ünnepséget szervezett ebből az alkalomból a Magyar Kultúra Házában, a budai Szentháromság téren: friss tepertővel, lágy kenyérrrel, borral, muzsikával. Addigra Lajos a község díszpolgára lett. Közben más kitüntetések is kaptak: Széchenyi-díjat, Erkel-díjat, Prima primissima-díjat. Ki tudja: melyiknek örült a legjobban? A könyvbemutatón ő is ott volt még; talán ez volt az utolsó nagy alkalom, hogy találkozzék híveivel és olvasóival.

Feleségének korai halála siettetette az ő végső betegségének kibontakozását is. A világ egyre jobban beszűkült körülötte. Utolsó rendelkezése az volt, hogy halála után szórják szét hamvait. Ám nyomtalanul így sem ment el: fő műveiből olyan emlékmű emelkedett, melyhez nagyon sokáig odajárul még a népzene-tudomány és a magyarságtudomány minden művelője. ❧

BÓNIS FERENC